

93

ADV-N-Mededeelingen

DRIEMAANDELIJKS
DERDE TRIMESTER 2026

Dit is het drieënnegentigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*. Het driemaandelijks tijdschrift wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al haar aspecten zoals de verwerving en de verwerking van de collectie, het wetenschappelijk onderzoek, educatie en publiekswerking, projecten, en het algemeen beheer zoals de huisvesting. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u toegestuurd na een verzoek via info@advn.be of het formulier op advn.be/abonneren.

Het ADVN | archief voor nationale bewegingen werkt rond het erfgoed van de Vlaamse beweging en andere nationale bewegingen in Europa. De kernopdracht van het ADVN is het verzamelen, bewaren, onderzoeken en toegankelijk maken van dit erfgoed.

Cover: Voorpagina van *Opkomst*, jg. 3, oktober 1929.
[ADVN, VY992]

Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen
[T] +32 [0]3-225 18 37
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB
BTW/ondernemingsnummer: BE0431.020.884
RPR Antwerpen

www.facebook.com/ADVN_vzw

Met de steun van de Vlaamse overheid

Erkenningsnr. P3A8177

*Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken.
Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.*

Bijdragen

Ida De Boodt, Robbe Devriese,
Aragorn Fuhrmann, Winne Goby, n,
Ann Mares, Dirk Rochtus, Rita Verelst

Digitale beeldbewerking & beeldredactie

Ann Van Gastel

Fotografie

Peter Maes

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselinck

Druk

Graphius – New Goff, Gent

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Rochtus

Lange Leemstraat 26, 2018 Antwerpen

Alle bijdragen komen tot stand in samenwerking met
de Wetenschappelijke Raad van het ADVN

Overname van bijdragen kan enkel na schriftelijke toestemming van de uitgever
© 2026 Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw

BEWAREN, ONDERZOEKEN, VERDERGAAN

Dit nummer van de *Mededelingen* laat opnieuw zien wat er achter de deuren van het ADVN gebeurt: hoe erfgoed wordt verzameld en bewaard en hoe we de collectie vandaag voor morgen toegankelijk maken. Bewaren is eigenlijk geen doel op zich. Een collectie krijgt pas volle betekenis wanneer de bronnen worden beschreven, onderzocht en toegankelijk gemaakt, rekening houdend met de context en de mensen die betrokken zijn. In brieven, foto's, affiches, dagboeken, interviews, verslagen, tijdschriften en andere bronnen schuilen persoonlijke getuigenissen, verhalen, ideeën en ervaringen. Verbonden, open en kritisch zet ADVN aan tot onderzoek ervan om het verleden te kunnen helpen begrijpen, om te verklaren hoe mensen en samenlevingen zijn geworden wie ze vandaag zijn. Met elke nieuwe overdracht worden bestaande verhalen aangevuld, komen nieuwe perspectieven en betekenissen binnen en wordt het mogelijk gemaakt om een geschiedenis opnieuw te bekijken. Soms bevestigen bronnen wat we al weten, soms nuanceren ze of spreken ze bestaande beelden tegen.

Nieuwe technologieën en digitale mogelijkheden worden verkend en meer en meer ingezet, want ze openen nieuwe mogelijkheden om erfgoed te onderzoeken en te delen, maar de sterkhouders van een organisatie blijven de medewerkers.

Het gaat dan ook om meer dan gewoon een personeelsswissel als een collega na 28 jaar dienst afscheid neemt. Eind augustus ging Guido De Cock met welverdiend pensioen. Tot dan was hij in het ADVN technisch medewerker onderhoud en logistiek, verantwoordelijk voor het gebouw- en het depotbeheer. Hij kende het oude schoolgebouw in de Lange Leemstraat als zijn broekzak. Wanneer er ergens een probleem was, keek hij rustig over zijn brillenglazen, analyseerde de

Guido werd uitgezwaaid door de collega's en door een speciale muzikale verrassing. Gerry Haggard is een persoonlijke vriend van Guido en zorgde mee voor 'een mooiste moment'.

situatie en ging aan de slag. Met de nuchtere wijsheid die Guido eigen is. Hij dacht niet in problemen, maar in geduldige logische stappen naar een oplossing. In die 28 jaar bluste hij heel wat figuurlijke brandjes – vaak nog vóór iemand anders de rook had opgemerkt. Bij noodgevallen was het simpel: GUIDO BELLEN! Tot voor kort stond zijn gsm-nummer zelfs op een plaatje naast de deurbel. Dat zegt eigenlijk alles.

Daarom namens alle medewerkers en namens bestuur en directie aan Guido: heel erg bedankt voor je jarenlange inzet.

Voor je expertise.

Voor je wijze raad.

Voor je loyaliteit.

Voor je menselijkheid en gezelligheid.

En vooral: bedankt voor wie je was binnen het ADVN. Een grote merci voor de fijne samenwerking.

Het ga je goed, Guido! We wensen je alle geluk en succes. **Ann Mares**

HET JOE ENGLISH GILDE

Een kunstzinnige Vlaamsgezinde studentenkring tijdens het interbellum

"We leven in een voortdurende bedreiging. Ons maatschappelijk leven is totaal ontreederd. Daarom: De oude verrotte balken waarop onze beschaving steunt moeten gesloopt worden; we moeten de stenen aanbrengen voor de nieuwe tempel die onze kinderen zullen bouwen. Daartoe moeten alle krachten gemobiliseerd worden. Ieder individu heeft de plicht mede te helpen de taak die op onze generatie rust te volbrengen. (...) Tot slot zou ik aan alle kameraden die zich met kunst bezig houden willen zeggen: laat ons ons niet afzonderen van onze omgeving, maar de gebeurtenissen meeleven, meevoelen met het volk, als het moet actief deel nemen aan de gebeurtenissen. We voelen het als onze plicht mee te helpen aan het afbreken van wat rot is aan onze beschaving, en nieuw materiaal aan te voeren voor een nieuw leven."

(Jos Wils, 'Over revolutie en kunst', in: *Opkomst*, januari 1932)

Het hoeft geen betoog dat het interbellum een periode was van intense ideologische tegenstellingen en evoluties. Het zal ook niet verwonderen dat jonge kunstenaars en intellectuelen hieraan bijzonder gevoelig waren. Minder bekend is dat deze tegenstellingen evenzeer hevig opspeelden binnen de Vlaamse beweging, waarin veel van deze kunstenaars en intellectuelen actief waren. Een mooi voorbeeld hiervan is het wedervaren van het Joe English Gilde, de Vlaamsgezinde maar pluralistische studentenvereniging van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen. Tijdens de roerige jaren 1920 ondergingen de studenten daar de invloed van de avant-gardestromingen die waren opgekomen na de Eerste Wereldoorlog. Hun politieke bewustzijn kwam tot wasdom door de Bormsverkiezing van december 1928, maar tijdens de ontredende jaren 1930 groeiden zij uit elkaar: sommigen onder hen vestigden hun hoop voor de toekomst op het communisme, terwijl anderen bezweken voor de verlokking van het fascisme en het nazisme.

Opkomst was een geïllustreerd maandblad van het Algemeen Vlaamsch Studentenverband (AVS). Het wierp zich op als spreekbuis van "al wat jong en Vlaams is", evolueerde naar het Groot-Nederlandse gedachtegoed, maar was ook pluralistisch ingesteld. Verschillende leden van het Joe English Gilde, waaronder Frans Van Immerseel, Elza Severin, Jos Wils, Adhemar Goeters en Marc Mendelson maakten hier hun debuut. [ADVN, VY992.]

Studentenvereniging aan de Academie

Het Joe English Gilde werd officieel gesticht op 11 maart 1929 door een gemengde groep studenten schilderkunst, grafiek en architectuur aan de Antwerpse Academie. De vereniging had een eigen lokaal Breughel op de hoek van de Lange Nieuwstraat en de Jezusstraat, maar frequenteerde ook het Vlaams huis Malper-

tuus op de Frankrijklei waar zij hun jaarlijkse tentoonstellingen organiseerden. Andere activiteiten van de groep waren liederavonden, voordrachten en debatten, film- en theaterbezoeken en deelname aan de IJzerbedevaarten en Guldensporen-optochten. De activiteiten werden stevast aangekondigd in het 'Vl. Nat. Hoekje' van het aan de Frontpartij gelieerde dagblad *De Schelde*.

Het Gilde was aangesloten bij het Algemeen Vlaamsch Studentenverbond (AVS), de overkoepelende organisatie van scholierenverenigingen in het voortgezet rijksonderwijs. Zoals het AVS was het Gilde beïnvloed door de Duitse Jugendbewegung en met name de Wandervogel. Die keerde zich af van de bourgeoiscultuur en 'herwaardeerde' de volkscultuur. Ze bepleitte een terugkeer naar de natuur als alternatief voor de industriële samenleving. Ook de Gildeleden gingen er wekelijks op uit om te trekken en te kamperen (vaak op de Kalmthoutse heide). In de woorden van medestichter Renaat Braem (1910-2001): *"Wij waren ervan overtuigd dat Vlaanderen een sterk geslacht nodig had om zich te bevrijden, dat de maatschappij nood had aan sterke persoonlijkheden en de kunst nood had aan nieuwe mensen. Wij handelden en dachten als het ware Wagneriaans!"*

De strikte regelgeving op de Academie kon de groep hemelbestormers niet bekoren. In het vakantienummer van 1930 van AVS-blad *Opkomst* hekelde Frans Van Immerseel (1909-1978), op dat moment secretaris van het Gilde, dat de Academie er bij het kind snel in slaagde *"om die jonge kracht kapot te krijgen, de fantasie te vermoorden door 'n stelselmatig verstikken geleid langs traditioneele academische banen"*. Zelf experimenteerde hij in zijn jonge jaren als schilder met kubisme en abstracte kunst.

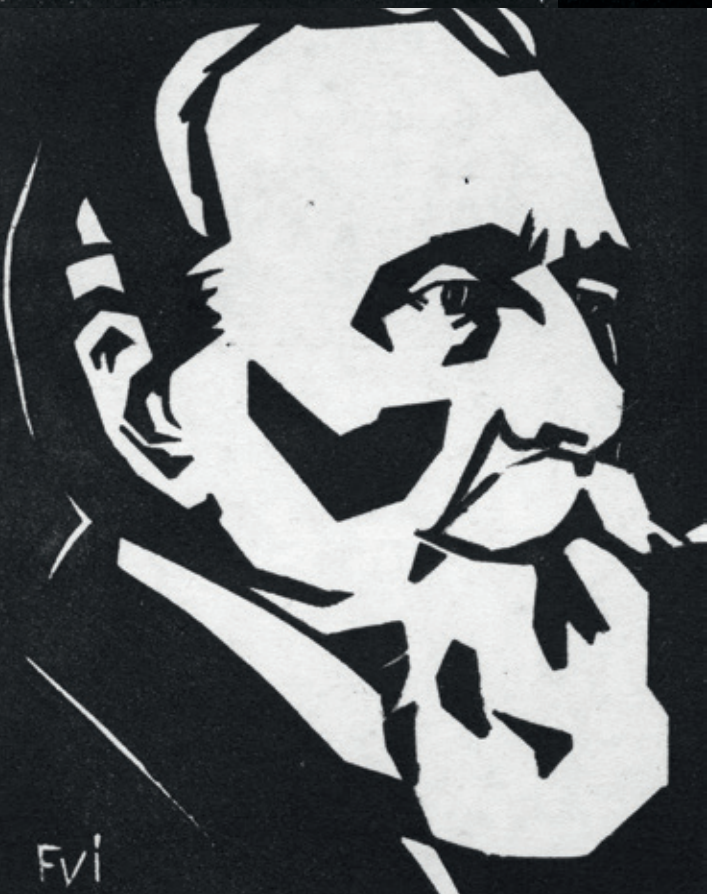
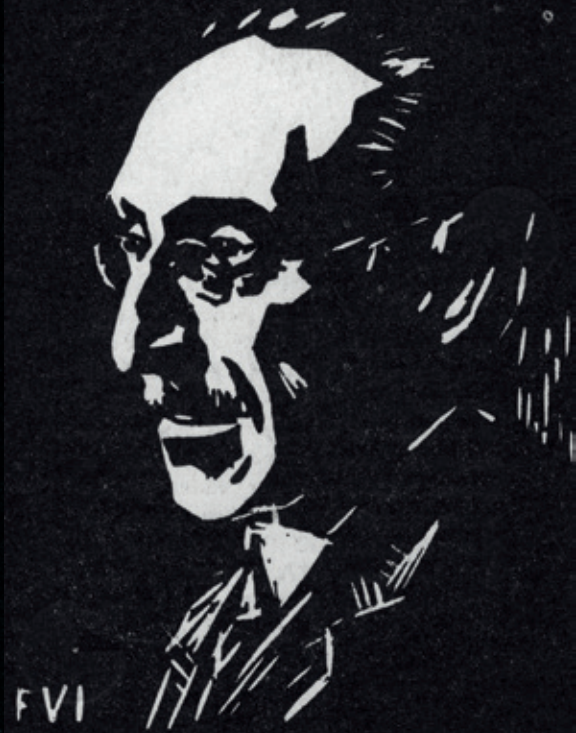
Illustratrice en grafisch vormgeefster Elza Severin bleef actief in de Vlaamse beweging: ze was secretaresse van de Antwerpse afdeling van het Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond en maakte verschillende ontwerpen voor IJzerbedevaartafiches, zoals dit ontwerp voor de bedevaart van 1937. [ADV.N, VTB.Y8]

Toch één leraar met een aanzienlijke invloed was Albert De Roover (1892-1978): naast de beginselen van het perspectief bracht hij zijn studenten ook de beginselen van het marxisme bij. Een 'eerste vonk' had Braem reeds ervaren toen hij begin 1929 tijdens een massamanifestatie naar aanleiding van de vrijlating van August Borms een redevoering hoorde van de Vlaamsgezinde communist Jef Van Extergem (1898-1945). De Roovers zoon Jan (1913-2010), die met Braem architectuur studeerde, was ook lid van het Gilde.

Joe English, 'kunstenaar in dienst van zijn volk'

Het Gilde was vernoemd naar de Brugse schilder van Ierse afkomst Joe English (1882-1918), die aan de Antwerpse Academie gestudeerd had en tijdens de Eerste Wereldoorlog bekendheid verwierf binnen de Vlaamse beweging met zijn fronttekeningen. Uit een herdenking aan zijn graf in 1920 groeiden de IJzerbedevaarten en in 1932 werd zijn stoffelijk overschot bijgeplaatst in de crypte van de IJzertoren. Braem verklaarde de keuze voor de naam van het Gilde als volgt: *"Zijn werk was Vlaams en zeer christelijk geïnspireerd, maar hij was voor ons het symbool van de kunstenaar in dienst van zijn volk."*

Met dat christelijke had de vrijzinnige Braem dan wel weinig affiniteit, voor de jonggestorven medestudent Jozef Wauters (1905-1930), oud-voorzitter van het bevriende Lodewijk Dosfel Gilde, ontwierp hij een grafmonument in Deurne. Hij modelleerde die naar de heldenhuldezerken van Joe English met daarop het Keltisch kruis en het opschrift AVV-VVK (*"Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus"*).

Frans Van Immerseel verwierf bekendheid met zijn 'Vlaamsche Koppen'. Deze lino'snedes werden aanvankelijk gepubliceerd in het AVS-maandblad *Opkomst*, maar ook apart uitgegeven in twee reeksen (1929 en 1930) en als postkaarten. Van linksonder in wijzerzin: Pol De Mont, Stijn Streuvels, Karel Van de Woestijne, August Vermeylen en Felix Timmermans. [ADV.N, VPB561 & VPA1235-1252]

Ook na het uiteenvallen van het Gilde in 1933 bleven een aantal leden de Frontbeweging herdenken. Van Immerseel en Elza Severin (1913-1988) bouwden tijdens de jaren 1930 allebei aan een carrière als illustrator en grafisch ontwerper. Beiden maakten afficheontwerpen voor de prijskampen van het IJzerbedevaartcomité. Voor Severin was er een persoonlijk aspect: haar vader Juliaan (1888-1975) leidde tijdens de Eerste Wereldoorlog een revalidatiecentrum voor oorlogsinvaliden en was nadien de bezieler van de Antwerpse Kunstkring der Oud-Strijders. Na 1940 zouden Van Immerseel en Severin hun grafische talenten voor heel uiteenlopende idealen inzetten.

'Vlaamsche koppen'

Meteen na de aansluiting bij het AVS begon het Joe English Gilde het gros van de hout- en lino'sneden voor het AVS-maandblad *Opkomst* voor zijn rekening te nemen. Naast Van Immerseel (1909-1978) en Severin vinden we in het tijdschrift ook werk van Gildeleden Jos Wils (1909-1989), Adhemar Goeters (1912-1990) en Marc Mendelson (1915-2013).

Bekend zijn Van Immerseels 'Vlaamsche koppen'. Volledig in de pluralistische geest van het Gilde gaat het om een divers gezelschap: Emmanuel De Bom, August Borms, Frans Daels, Lodewijk Dosfel, Guido Gezelle, Wies Moens, Pol De Mont, Eugene Van Oye, Stijn Streuvels, Herman Teirlinck, Felix Timmermans, Karel Van de Woestijne, Karel Van den Oever, August Vermeylen en Hugo Verriest. Minder bekend is dat ook Wils, die door zijn studiegenoten nochtans minstens even hoog ingeschat werd, gelijkaardig werk maakte. Van hem kennen we portretten van Oscar De Gruyter, Paul Van Ostaijen, Alfred Rodenbach en AVS-voorzitter Paul De Ryck. Dit is vermoedelijk omdat Van Immerseels 'Vlaamsche koppen' in 1930 een aparte uitgave kregen met het oog op de financiering van een protestactie met sluitzegels tegen de officiële Belgische herdenkingen van het Guido Gezelle-jaar. Op de zwart-gele zegels werd Gezelles portret door Van Immerseel vergezeld van het citaat "*Vrij van allen band zij Vlanderland*". Al naar gelang de bron werd een half tot een miljoen stuks in omloop gebracht. De actie had professionele gevolgen voor Van Immerseel: tot 1939 zouden zijn illustraties geweigerd worden door *Gazet van Antwerpen*.

Ook Jos Wils publiceerde enkele 'Vlaamsche Koppen' voor *Opkomst* en maakte een Rodenbach-lino om een tentoonstelling van het Gilde te financieren. Hij viel echter vooral op door zijn sociaal geëngageerde satirische werken die in 1933 uitmondten in de reeks 'Groteken'. [ADVN, VPB572]

De zegelactie was zo succesvol dat later dat jaar nog één volgde ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de sterfdag van Albrecht Rodenbach met de opschriften "*Uit houwe trouwe wordt Moerenland herboren*" en "*Vliegt de blauwvoet, storm op zee*". Van Immerseel vervaardigde ook een lino'snede met een betogende Rodenbach die zijn studenten aanvoert met het opschrift "*Wij eischen Vlaamsch*".

Ook van Wils werd een Rodenbach-lino uitgebracht om de onkosten van de tweede grote Joe English Gilde-tentoonstelling in 1932 te helpen dekken. Die werd op 30 januari geopend door August Borms. Een anekdote van Braem illustreert dat het Vlaams huis Malpertuus uiteenlopende bezoekers over de vloer kreeg: tijdens de tentoonstelling werd hij er aangesproken door de gebroeders Emiel en Israël ('Piet') Akkerman, twee communistische militanten van Pools-Joodse origine wier aandacht was getrokken door de vele rode vlaggen in zijn werk. Zij zouden in 1936 in Spanje sneuvelen als lid van de Internationale Brigades.

Collaboratie en verzet

Op 3 februari 1932 schreef *De Schelde*: "Hier is dan toch weer eens een jeugdgroep die van wat anders droomt dan van staalhelmen en zwart-hemden, een jeugd die werkt en zoekt, die werkend vecht om Vlaanderen rijk te maken. Deze jeugd is er zich van bewust, dat de gedachte een veel edeler en sterker wapen is dan knuppel en casterolie." Maar na de machtsgreep van Adolf Hitler in Duitsland in 1933 werd er binnen het Gilde steeds heftiger gediscussieerd. Braem: "Vlaanderen verlossen bleef het gemeenschappelijke doel, maar de enen wilden dit via een sociale revolutie, de anderen door achter een leider, een Führer, aan te marcheren." Tegen het einde van het jaar was het Gilde uiteengevallen.

Van Immerseel volgde vanaf 1932 Joris Van Severen als leider en werd lid van diens Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen (Verdinaso) en de daarbij horende Dinaso-Militie. In 1940 sloot hij zich aan bij de Algemeene-SS Vlaanderen en in de zomer van 1941 behoorde hij tot de eerste lichting van het Vlaamsch Legioen. Als Kriegsberichter aan het oostfront maakte hij illustraties voor collaboratiebladen als *De SS Man* en *De Nationaal-Socialist*. Zou hij hierbij aan de soldaat-kunstenaar Joe English gedacht hebben? Hij werd veroordeeld tot de doodstraf, later omgezet tot levenslange hechtenis. Hij kwam voorwaardelijk vrij in 1950, waarna hij grote populariteit verwierf als glasraamkunstenaar en stoetenbouwer.

Ook de kunstschilder Jan De Bie (1914-1978), die voor de oorlog samen met zijn moeder een winkel in kunstbloemen uitbaatte, vervoegde de Algemeene-SS Vlaanderen na lid te zijn geweest van de Nationaal-Socialistische Vlaamsche Arbeiderspartij. Naast een bezoldigde positie bij de SS als portier en receptionist, was hij actief als 'jodenjager' tijdens de razzia's in het najaar van 1942.

Frans Van Immerseel (rechtstaand uiterst rechts) met vermoedelijk Elza Severin (zittend, 2de van rechts) en Renaat Braem (zittend, rechts), 1931.
[ADVN, VFA13299/12]

In september 1944 werd hij lid van de Division Langemarck, de Vlaamse SS-eenheid die na de bevrijding streed in Duitsland. Hij werd veroordeeld tot levenslang, maar kwam ook na enkele jaren vervroegd vrij.

Karel Tielemans (1907-?) – Van Immerseels opvolger als secretaris – werkte als assistent van de befaamde architect Stan Leurs (1893-1973) – tevens oprichter van de Vlaamse Toeristenbond – toen hij Braem leerde kennen en samen met hem het Joe English Gilde oprichtte. Hij werd lid van de Groot-Germaanse collaboratiebeweging Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (DeVlag) en werd hiervoor na de oorlog van zijn burgerrechten vervallen verklaard.

In 1935 ontving Braem de prestigieuze Godecharleprijs, net als zijn voorbeeld Joe English vele jaren eerder. Hij trouwde in 1936 met mede-Gilde-lid Elza Severin en kreeg vervolgens een stageplaats bij Le Corbusier in Parijs. Het koppel raakte er onder de indruk van de Volksfrontregering van Léon Blum, de steunbetogingen voor de Spaanse Republiek en de kunstenaarssalons in het revolutionaire

In 1930 voerde het Joe English Gilde tweemaal succesvol actie door het uitgeven van zegels met portretten van Guido Gezelle en Albrecht Rodenbach. Een anekdote vertelt hoe leerlingen van het Brugse Sint-Lodewijkcollege gesanctioneerd werden voor het uitwisselen van de Gezelle-zegels. [ADV.N, VPA1228 & VGDA173]

Maison de la Culture. Terug in België werden zij lid van de Kommunistische Partij van België (KPB). Dat weerhield hen er niet van om tijdens hun rondreis in Italië in 1937, naast de antieke monumenten ook de nieuwe fascistische architectuur van Mussolini te bewonderen.

In 1941 sloten zij zich aan bij het communistische Onafhankelijkheidsfront, net als Elza's zus Frieda en Jul De Roover. (Zij waren het tweede echtpaar uit de rangen van het Gilde, Frieda was ondervoorzitter geweest.) Samen met collega-kunstenaars Marc Macken en Remy Cornelissen vormden zij een propagandacel die anti-Duitse vlugschriften en spotprenten tekende, drukte en verspreidde, waar bij Severin de lino'sneden voor het drukwerk maakte. Braem werd eind 1942 tijdens een razzia aangehouden door de Gestapo, maar na enkele maanden vrijgelaten. Na de bevrijding, tijdens de kortstondige regeringsdeelname van de KPB, kreeg hij een belangrijke rol toebedeeld bij de heropbouw van Antwerpen en groeide zo uit tot een van de voornaamste en invloedrijkste architecten in België.

Het Vlaams-nationalisme kwam besmeurd uit de oorlog, maar de banden gesmeed binnen het Joe English Gilde bleken hecht. In 1950-1951 ontwierp Braem, aanvankelijk bijgestaan door De Roover, een villa in Kraainem voor Bert Brauns (1912-1996), op dat moment regisseur bij de nationale omroep. Brauns was tijdens de oorlog opgepakt wegens verzetsdaden en als dwangarbeider in een Duits concentratiekamp beland. De onconventionele woning was door Braem opgevat als 'therapeutisch instrument' om het oorlogstrauma te helpen verwerken. De bouwvergunning kregen ze echter maar rond door tussenkomst van Leopold Hendrickx (1911-2001), leidend ambtenaar bij het hoofdbestuur van Stedenbouw. Zowel Brauns als Hendrickx waren lid geweest van het Joe English Gilde. Een tweede voorbeeld van een samenwerking tussen oud-leden van het Gilde vinden we bij Adhemar Goeters en Marc Mendelson. De beeldhouwer Goeters werd na de bevrijding verdacht van politieke collaboratie, maar ging vrijuit. Samen met zijn vrouw Simonne Vivier richtte hij in Lokeren de textieldrukkerij Goeters - Ars et Labor op. Zijn voormalige Gilde-kameraad Mendelson was, als

joe english gilde
a. v. s. k.
aangesloten bij a.v.s.

helpt de gedachte verspreiden.
vliegt de blauwvoet, storm op zee.

secretariaat

frans van immerseel
lange van bloerstraat, 113
antwerpen

postchekr. : 2781.90

bestelt en koopt
onze uitgaven

100 sluitzegels ter gelegenheid van den 50 verjaardag van Albrecht Rodenbach afsterven, en den 75sten verjaardag van zijn geboorte. prijs : 2.00 fr.

drukkerij — hubert meirman, ller.

half-Brit met een Joods-klinkende naam, in 1943 opgepakt geweest door de Gestapo toen hij zijn 'Entartete Kunst' tentoonstelde in het Paleis voor Schone Kunsten. Dat weerhield hen er niet van om in 1960 samen te werken aan een collectie exclusieve gordijnstoffen. De artistieke banden bleken hechter dan de ideologische. [Robbe Devriese]

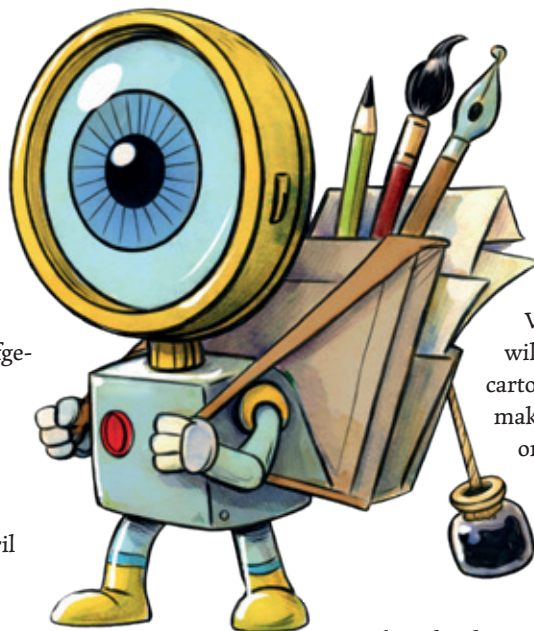
Bronnen bij deze bijdrage: *Opkomst: Maandblad van het Algemeen Vlaamsch Studentenverbond v/h Officieel Middelbaar Onderwijs*, jg. 2-7, 1929-1933; *De Schelde*, 1929-1933; *Belgisch Staatsblad*, 12 september 1947, p. 8332; H. Mortier (red.), *Frans Van Immerseel: karikaturist, houtsnijder, glazenier, stoetenbouwer*, Tielt, 1976; M. Van Doorselaer, *Vrije jeugdbeweging, volksdansbeweging en jeugherbergen in Vlaanderen (1918-1940)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent, 1980, pp. 133-134; F. Strauven, *Renaat Braem: De dialectische avonturen van een Vlaams functionalist*, Brussel, 1983; H. D'Haeseleer, *Kunstenaars antwerpen voor, met en vanuit textiel*, in: *Ons Erfdeel*, jg 29, 1986, pp. 702-703; R. Braem, *Het schoonste land ter wereld*, Leuven, 1987; P. Piron, *De Belgische beeldende kunstenaars uit de 19de en 20ste eeuw*, Brussel, 1990-2000; V. Devillez, *Kunst aan de orde: Kunst en Politiek in België 1919-1945*, Gent, 2003; L. Saerens, *Gewone Vlamingen? De jodenjagers van de Vlaamse SS in Antwerpen, 1942 (Deel 2)*, in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 2005, nr. 16, pp. 11-55; J. Braeken (red.), *Renaat Braem 1910-2001: Architect*, Brussel, 2010; F. Seberrechts, *De oostfronttekeningen van Frans Van Immerseel*, in: *WT*, jg. 69, 2010, nr. 1, pp. 33-50; F. Seberrechts, *Frans Van Immerseel en de kunst van het collaboreren (1940-1943)*, in: *WT*, jg. 69, 2010, nr. 3, pp. 235-245; L. Vandeweyer, K. Scheerlinck e.a., *100 jaar IJzerbedevaarten in affiches. 1920-2020*, Antwerpen, 2021; P. De Baere (2023), *English, Joe*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2023, <https://devb.be/id/per-005691>; L. Gevers (2023), L. Gevers (1998), *Algemeen Vlaamsch Studentenverbond (AVS)*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2023, <https://devb.be/id/org-000190>; A. Van Mieghem, *Elza Severin: Een onzichtbare ontwerper*, ongepubliceerde masterthesis, UAntwerpen, 2024; H. De Lannoy (2023), M. De Moor (1998), *Opkomst*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2023, <https://devb.be/id/pub-000462>.

CARTOONS IN CONTEXT

Een blik achter de schermen

Opgeblazen karikaturen, absurde situaties en een minister met een veel te lange neus. Cartoons vatten de actualiteit vaak treffend samen in één beeld. Dat maakt dat ze onlosmakelijk verbonden zijn met de tijd waarin ze ontstonden. Wie wordt afgebeeld? Op welke gebeurtenis reageert de tekenaar? En waarom krijgt net die politicus zo'n opvallende neus? Zonder die context blijft een groot deel van de betekenis verborgen.

Om die reden startten ADVN en Amsab-ISG in april 2026 het project *Cartoons in Context*, met steun van het Departement Cultuur, Jeugd en Media van de

Tekening van de projectmascotte door Erwin Vanmol

Vlaamse overheid. Met dit project willen we het omvangrijke Vlaamse cartoonerfgoed beter toegankelijk maken voor erfgoedmedewerkers, onderzoekers en het brede publiek.

Een cartoon ontcijferen

Het ADVN is rijk aan (politieke) cartoons. Van april tot september 2026 liep er de tentoonstelling

Straf Getekend, waarin bezoekers konden kennismaken

met een selectie uit onze collectie en de verhalen die achter de tekeningen schuilgaan. Die tentoonstelling vormde het zichtbare resultaat van heel wat werk achter de schermen. Want zodra een originele cartoon in een archief terechtkomt, begint een nieuw traject van registreren, beschrijven, onderzoeken en contextualiseren.

Nemen we even een tekening van Gejo (Jos Geboes), gemaakt voor het Volksunieblad *Wij, Vlaams-nationaal*, als voorbeeld. De tekening toont een Jezuskind, een schaap en drie wijzen. Een beschrijving die zich hiertoe zou beperken, levert slechts een beperkte bruikbaarheid op voor wetenschappelijk en publieksgericht onderzoek. Pas wanneer de cartoon wordt gelokaliseerd in de oorspronkelijke publicatie, valt alles op zijn plaats en wordt de volledige context en betekenis duidelijk

De drie wijzen blijken de politici Leo Tindemans (CVP), Edmond Leburton (BSP) en Willy De Clercq (PVV) te zijn, die rond Manneken Pis verzameld staan. De tekening verscheen op 15 december 1973 onder de titel: *Onze regering knielt voor het 'Brussels Kerstkind'*, in een periode waarin de Volksunie schreef dat de regering-Leburton te weinig rekening hield met de Vlaamse belangen. Die extra con-

Pentekening van Jos Geboes (Gejo), gepubliceerd in *Wij, Vlaams nationaal*, 15 december 1973. [ADVN, VTB855]

text verduidelijkt de betekenis van de cartoon én maakt hem beter vindbaar in de collectie. Het manueel opzoeken van cartoons in de originele publicaties is echter zeer tijdrovend. Daarom ontwikkelen we binnen het project een applicatie die, vertrekkend van een scan van de originele cartoon, automatisch een visuele overeenkomst in gedigitaliseerde kranten en tijdschriften zoekt.

Van collectie naar onderzoek en publiek

Goed beschreven collecties vormen de basis voor nieuw onderzoek. Onderzoekers kunnen verbanden leggen tussen verschillende collecties, evoluties in politieke beeldvorming bestuderen en terugkerende thema's en symbolen analyseren. Daarbij verdienen, naast originele cartoons, ook alle gedrukte cartoons, illustraties, karikaturen en krantenstrips in periodieken voldoende aandacht. Daarom zal de ontwikkelde applicatie dit soort tekeningen automatisch leren herkennen en extraheren. De cartoons worden vervolgens met hun metadata verzameld in een centrale cartoon-onderzoeksdatabase. Op deze manier wordt een waardevol instrument gecreëerd voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek. Tot slot richt het project zich ook op het brede publiek. De inzichten en nieuw ontsloten

Pentekening van Jos Geboes (Gejo), gepubliceerd op de voorpagina van *Wij, Vlaams nationaal*, 29 december 1973. [ADVN, VTB882]

cartooncollecties zullen de komende jaren onder andere worden gepresenteerd in een grote tentoonstelling in het Europees Cartoon Centrum en het ADVN en in een reizende koffertentoonstelling.

Korte stand van zaken

Intussen is *Cartoons in Context* enkele maanden onderweg en werd al heel wat werk verzet. Een belangrijke eerste stap was het verder in kaart brengen van de noden van de verschillende eindgebruikers. Via workshops werden collectiemedewerkers, striponderzoekers en andere

Workshop striponderzoekers, Leuven, 27 mei 2027.

Een duik in de cartooncollecties

Binnen *Cartoons in Context* werken we met meer dan 3.000 originele cartoons en ongeveer 600.000 pagina's gedigitaliseerde periodieken. Samen vormen de collecties van ADVN en Amsab-ISG een rijke staalkaart van meer dan een eeuw politieke en maatschappelijke geschiedenis, met cartoons vanuit uiteenlopende ideologische invalshoeken.

erfgoed specialisten samengebracht om na te denken over de manier waarop vandaag met cartoonerfgoed wordt gewerkt. Welke informatie is noodzakelijk bij de beschrijving van een cartoon? Hoe willen collectiemedewerkers een toekomstige applicatie gebruiken? En welke mogelijkheden verwachten onderzoekers van een centrale databank? De gesprekken leverden heel wat concrete inzichten op en vormden een belangrijke basis voor de verdere uitwerking van het project.

Vervolgens werden enkele AI-experten samengebracht om de technische mogelijkheden verder af te toetsen. Hoe bouwen we best zo'n applicatie, welke modellen hebben we hiervoor nodig en waar moeten we zeker rekening mee houden? Ook werd nagedacht over de ethische en ecologische uitdagingen van artificiële intelligentie. Transparantie, duurzaamheid en een kritische omgang met AI blijven daarbij belangrijke uitgangspunten binnen het project. De komende maanden verschuift de aandacht naar de testfase. Daarvoor wordt momenteel de nodige data voorbereid. Zo kan elk onderdeel van de applicatie grondig geëvalueerd en bijgestuurd worden waar nodig.

De twee collecties vullen elkaar daarbij mooi aan. ADVN bewaart een rijke verzameling flamingante en Vlaams-nationalistische periodieken vol spotprenten, waaronder *Pallieter* (1922-1928), 't

Gewassen pentekening van Frits Van den Berghe, gepubliceerd in *Vooruit*, 26 augustus 1938. [Amsab-ISG, te4229]

Pallietkerke (vanaf 1945), *Wij, Vlaams-nationaal* (1955-2000), *Nieuw-Vlaanderen* (1967-1990), *Doorbraak* (1962-2013), alsook de tijdens de Duitse bezetting verschenen *Brüsseler Zeitung* (1940-1944). Amsab-ISG bewaart een belangrijke collectie progressieve en socialistische bladen, zoals *Vooruit* (1884-1991), het satirische bijblad *Koekoek* (1931-1935), *Voor Allen* (1946-1958), *De Wereld Morgen* (1966-2011) en *De Zwijger* (1982-1984).

Ook de tekenaars vormen een bont gezelschap met namen gaande van Jef Nys, Frits Van den Berghe, Joz De Swerts tot Ian, Gejo, Omer, Brasser, CORK en Stef. Bekende en minder bekende cartoonisten als deze bepaalden jarenlang het gezicht van hun krant of tijdschrift. Een van de opmerkelijkste tekenaars binnen de Amsab-ISG-collectie is Frits Van den Berghe (1883-1939). Vandaag is hij vooral

Pentekening van Stef Vanstiphout, vermoedelijk gepubliceerd in 't *Pallietkerke*. [ADV N, VTB55/27]

bekend als een van de belangrijkste Belgische expressionistische en surrealistische kunstenaars. Van den Berghe, die zich heel zijn leven engageerde voor de Vlaamse beweging, werkte in de jaren 1930 ook als huistekenaar voor *Koekoek* en later *Vooruit*. In veel van zijn spotprenten bekritiseerde hij het fascisme en nazisme en haalde hij uit naar onder andere het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) en het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen (Verdinaso) vanwege hun fascistische oriëntering.

Een belangrijke tekenaar binnen de collectie van het ADVN is Stef Vanstiphout (1931-1995). Onder het pseudoniem 'Stef' werkte

Originele cartoon van een vooralsnog onbekende tekenaar, vermoedelijk gepubliceerd in *Vooruit*. [Amsab-ISG, te5277]

onderscheidingen, personifieert de tegenstanders van amnestie en lijkt nog in het oorlogsverleden te leven. Daarmee sluit de cartoon aan bij het amnestiepleidooi van de Vlaamse beweging, die sinds de jaren 1950 ijverde voor een vergaande afzwakking van de naoorlogse repressie.

Het mag duidelijk zijn, de onderwerpen, thema's en invalshoeken die in de vele cartoons worden aangesneden zijn bijzonder divers. De cartoons uit de ADVN-collectie richten zich daarbij eerder op het nationale politieke gebeuren, met een focus op de communautaire spanningen. De cartooncollectie van Amsab-ISG treedt dan weer vaker buiten de Belgische context en behandelt bredere sociaal-maatschappelijke thema's, zoals klimaatopwarming, internationale conflicten, ongelijkheid en armoede. Ondanks de verschillen zijn er ook constanten, de cartoonisten in beide collecties nemen graag en vaak de gevestigde macht onder vuur. Bewindvoerders, politieke partijen en publieke figuren worden daarbij met veel humor en spot op de korrel genomen

De cartoon-ijsberg

Dit is slechts het topje van de ijsberg. De collecties van ADVN en Amsab-ISG bevatten duizenden cartoons die samen meer dan een eeuw politieke geschiedenis bestrijken. Dankzij *Cartoons in Context* worden die collecties nu stap voor stap in kaart gebracht, beter doorzoekbaar en toegankelijk gemaakt. Tegelijk vormt het project met de ontwikkeling van een applicatie een belangrijke stap naar een bredere ontsluiting van cartooncollecties binnen de Vlaamse erfgoedsector. [Ida De Boodt]

hij jarenlang als huiscartoonist bij het Vlaams-nationalistische weekblad *'t Pallieterke*. Naast spotprenten over de politieke actualiteit maakte hij ook satirische strips, zoals zijn 'James Bond'-parodie rond christendemocratische politici Paul Vanden Boeynants en Paul-Willem Segers. In een cartoon met het opschrift "*Vrede aan alle mensen van goede wil*" plaatst Vanstiphout de kerstboodschap van vrede tegenover de weigering om amnestie te verlenen. De man van het Onafhankelijkheidsfront (OF), herkenbaar aan zijn uniform en

Bronnen bij deze bijdrage: Archief Wij, *Vlaams-nationaal* (ADVN, AC 1442); Archief *'t Pallieterke* (ADVN, AC 851); Collectie Amsab-ISG, te001193; publiek domein te005277; publiek domein Frits Van den Berghe, te004229; D. Van Mol (2024), P. Boyens (1998), Van den Berghe, Frits, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2024, <https://devb.be/id/per-012515>; K. Knudde (2025), Vanstiphout, Stef, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, 2025, <https://devb.be/id/per-018769>.

NASLAGWERK IN BEWEGING

De *Encyclopedie* staat niet stil.

Elke maand gaan er nieuwe of geactualiseerde bijdragen online over de Vlaamse beweging in al haar kleuren en smaken. In deze rubriek presenteren we een kleine staalkaart van de jongste lemmavangst. Lees de bijdragen op www.devb.be!
[Aragorn Fuhrmann & Winne Goby]

De Gentse arts **Ferdinand Augustijn Snellaert** was een van de eerste kopstukken van de Vlaamse beweging. Als filologische schattenjager nam hij het stokje over van Jan Frans Willems, maar Snellaert dirigeerde het flamingantisme ook richting de politieke arena: hij concipieerde samen met Philippe Blommaert het 'petitionnement van 1840' en pende het verslag van de Grievencommissie. 'Pionier van de Vlaamse politiek', zo luidt dan ook de ondertitel van de vuistdikke biografie die literatuurhistoricus **Ludo Stynen** eerder dit jaar publiceerde. Voor de DEVB herleidde hij zijn jarenlange onderzoek tot een heldere synthese.

Rond 1830 werden de geschriften van **Hadewijch** herontdekt in de archieven van de Bourgondische Bibliotheek in Brussel. Wie deze 13de-eeuwse mystica precies was geweest, bleef ondanks veel filologische acribie een raadsel, maar haar werk - zinderend van de 'minne' - liet weinig onberoerd. Pro-Belgische taalminnaars en radicale Vlaams-nationalisten,

liberalen en katholieken, traditionalisten en modernistische dichters: allen probeerden ze de mysterieuze Hadewijch een gezicht te geven. Op basis van het onderzoek van Tijl Nuyts aan de Universiteit Antwerpen schreven **Alix Van Nieuwenhuyze** en **Aragorn Fuhrmann** samen een DEVB-lemma over de mystica.

Ferdinand Snellaert, 1850. [Collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis]

De Grote Oorlog (1914-1918) veranderde alles voor **Jérôme Decroos**. De uit West-Vlaanderen afkomstige germanist en leraar gooide zich in de politieke strijd van het activisme en werd lid van de Raad van Vlaanderen, een pseudo-parlement onder auspiciën van de Duitse bezetter. Zoals zoveel activisten ontvluchtte hij na de oorlog

zijn gerechtelijke straf door naar Duitsland te vertrekken. Daar groeide Decroos uit tot een typische scharnierfiguur die de (radicale) Vlaamse beweging met de Duitse cultuur en politiek bleef verbinden. Kom er het fijne van te weten in een terdege

geactualiseerd lemma door historicus **Nico Van Campenhout**.

Boven: Jérôme Decroos, s.d. [Universiteitsbibliotheek Gent]

Links: Strofische gedichten van de mystica Hadewijch, midden 14de eeuw. [Collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis]

EEN SELECTIE UIT DE AANWINSTEN VAN 2025

[Sommige archieven bevinden zich nog in de verwerkingsfase en zijn niet onmiddellijk raadpleegbaar]

Egodocumenten waaronder een dagboek van Kamiel De Smet uit WOII, een dossier over Nederland Eén! en documenten van de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen (VAVV) waarvan De Smet afdelingshoofd Geestelijke Vorming was. Verder een dagboek van zijn vader Frans De Smet uit WOI. (1)
BE ADVN AC40 ARCHIEF KAMIEL DE SMET

Toetredingsformulier van de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen Vrouwelijke Jeugd. [BE ADVN AC40] (1)

Documenten over de gemeentepolitiek in Bredene en het Comité voor Vrijheid en Democratie (1954-1958).
BE ADVN AC76 ARCHIEF BERT RUYSSCHAERT

Egodocumenten, briefwisseling en gedichten van Staf Vermeire, met originele tekeningen verschenen in publicaties van de Uitgeverij Oranje (1940-1987). (2)
BE ADVN AC150 ARCHIEF STAF VERMEIRE

Onderzoeksarchief over Staf De Clercq.
BE ADVN AC189 ARCHIEF PIETER JAN VERSTRAETE

Fotoalbum van de Vlaamsch-Nationale Blauwvoetbond tak Mechelen (1930-1933). (3)
BE ADVN AC207 ARCHIEF VLAAMSCH-NATIONALE BLAUWVOETBOND

Vergaderstukken van het Gulden-sporencomité Kortrijk (2015-2020).
BE ADVN AC211 ARCHIEF WALTER MAES

Tekening uit de collectie van de Uitgeverij Oranje. [BE ADVN AC150] (2)

Briefwisseling, teksten en partituren (waaronder de opera *Gudrun*) van componist Brengier.
BE ADVN AC216 ARCHIEF ERNEST BRENGIER

Documenten van de N-VA afdeling Brugge en verslagen van de N-VA partijraad (2014-2024).
BE ADVN AC279 ARCHIEF TOON VAN MOERBEKE

Onderzoeksarchief over de Vlaamse collaboratie in het bijzonder over de Vlaamse Landsleiding en stukken over de opleiding van Belgische piloten in Zuid-Afrika tijdens WOII.
BE ADVN AC311 ARCHIEF WILLEM C. MEYERS

Optocht op de tweede Blauwvoetdag in Merksem, begin jaren 1930. [BE ADVN AC207] (3)

Repressiedossier en memoires van Willem De Meyer. Verder documenten over De Meyer als organisator van de 'Dagen van het Vlaamse Lied' en zijn BRT-concertenreeks *Vlaanderen mijn Land*, alsook over zijn zangoptredens in binnen- en buitenland. Het archief bevat een omvangrijke briefwisseling met Karel Peeters (1940-1980). (4)
BE ADVN AC333 ARCHIEF WILLEM DE MEYER

Marmeren beeld 't Luisteraartje van Cyriel Verschaeve (s.d.); portretschilderij van Cyriel Verschaeve door Robert Vlieghe (1944); portretschilderij van Maurits Geerardyn door Martin Bollé (s.d).
BE ADVN AC460 FONDS CYRIEL VERSCHAEVE

Politiek archief als Volksunie en Spirit-
mandataris.
BE ADVN AC576 ARCHIEF ANNEMIE VAN DE CASTEELE

Werkingsarchief samengebracht door verbondspresaes Bart Vandermoere (1975-1995).
BE ADVN AC558 ARCHIEF KATHOLIEK VLAAMS HOOGSTUDENTENVERBOND (KVHV) ANTWERPEN

Werkingsarchief (2001-2025).
BE ADVN AC49 ARCHIEF NIEUW-VLAAMSE ALLIANTIE (N-VA)

Documenten over Lode Wils zijn carrière als historicus.
BE ADVN AC744 ARCHIEF LODE WILS

Documenten over Johan Laeremans zijn activiteiten binnen diverse organisaties in de Vlaamse Rand.
BE ADVN AC832 ARCHIEF JOHAN LAEREMANS

Teksten en notities van Leo Wouters onder meer van toespraken (1954-1958). Verder documenten over de Dietsche Bond en de Sint-Pietersbanden (1933-1951).
BE ADVN AC857 ARCHIEF LEO WOUTERS

Naoorlogse briefwisseling, documenten over Karel Lambrechts zijn rechtszaak voor de krijgsraad en het latere onderzoek naar collaboratie en repressie (1916-1987).
BE ADVN AC915 ARCHIEF KAREL LAMBRECHTS

Willem De Meyer op een volkszangavond. [BE ADVN AC333] (4)

Een collectie boeken over de Vlaamse beweging.

BE ADVN AC932 ARCHIEF GUIDO SIJS

Verenigingsvlag en foto's.

BE ADVN AC1163 ARCHIEF

JONG-VLAAMSE STUDENTEN-
GEMEENSCHAP (JVSG)

Documenten over de Vlaams
Belang Jongeren (VBJ) afdeling
Kontich-Waarloos, de VBJ-raad
arrondissement Antwerpen en de
VBJ-raad nationaal (1995-2000).

BE ADVN AC1277 ARCHIEF KURT VAN
NOTEN

Werkingsdossiers (2007-2021).

BE ADVN AC1357 ARCHIEF GRAVEN
IN HET OOSTEN (GIO)

Documenten als lid van de Vaste Commis-
sie voor Taaltoezicht en contactpersoon
voor VBJ, VB en Voorpost met buitenlandse
organisaties. Verder documenten als lid van
diverse organisaties waaronder IJzerwake en
Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen.
Met een uitgebreide collectie affiches van
Vlaams-nationale organisaties.
BE ADVN AC1396 ARCHIEF MICHAEL DE
BRONETT

Documenten over de betogingen tegen de
Franse preken in Antwerpen (1962).

BE ADVN AC1400 ARCHIEF WILLY DUPON

Documenten over het Antwerpse cinema-
complex N.V. Gerex waarvan Leo Hendrickx
medebeheerder was. Verder documenten

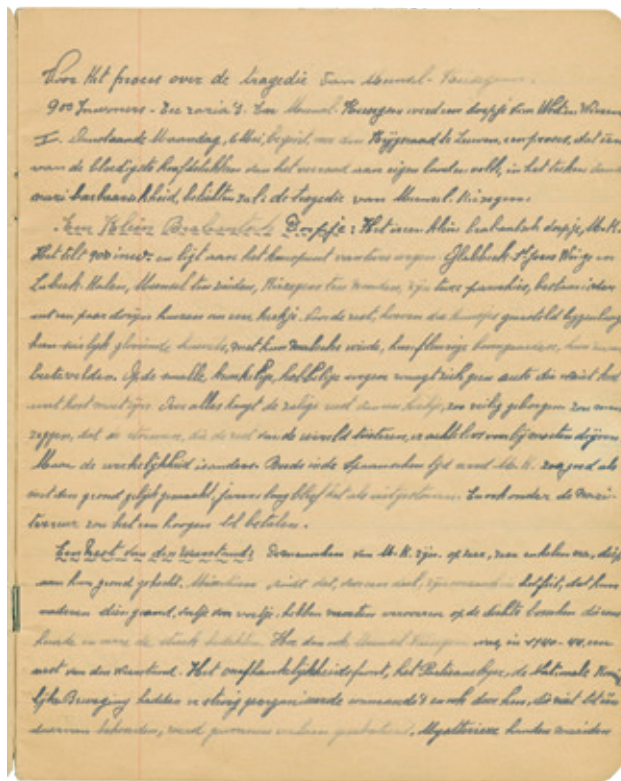
over zijn bestuursfuncties binnen de Vereni-
ging van Antwerpse Bioskoopeigenaars en
de Vereniging van Kinemabestuurders van
België (1920-1954).

BE ADVN AC1404 ARCHIEF LEO HENDRICKX

Politiek archief als VU-gemeenteraadslid in
Genk en VU-provincieraadslid in Limburg
(1964-1988). Bevat ook het repressiedossier
van Franciscus Hubertus Isidorius Vandue-
ren (1945-1999).

BE ADVN AC1412 ARCHIEF DOOR
VANDUEREN

Repressiedossier, dagboeken en briefwis-
seling vanuit het interneringskamp. Verder
documenten over de Delta-Stichting vzw, de
Stichting Vrij Historisch Onderzoek (VHO)

Uittreksel uit een verslagboek rond
het proces Meensel-Kiezegem.
[BE ADVN AC1424] (5)

en documentatie over de holo-
caust en het negationisme.

BE ADVN AC1414 ARCHIEF JUUL
SLEMBROUCK

Repressiedossier (1944-1949).

BE ADVN AC1417 ARCHIEF
GUSTAAF JANSSENS

Werkingsarchief (1984-2015).

BE ADVN AC1419 VERENIGING
VOOR ONTSPANNING EN VOLKS-
ONTWIKKELING (VOVO) IN
OOSTENDE

Werkingsdossiers gevormd door
fractiemedewerker Ben Glorieux

(2014-2017).

BE ADVN AC1420 ARCHIEF NIEUW-
VLAAMSE ALLIANTIE (N-VA)-FRACTIE
PROVINCIERAAD WEST-VLAANDEREN

Oorlogsdagboek dat zowel de Eerste als de
Tweede Wereldoorlog omvat.

BE ADVN AC1423 ARCHIEF REMI DECORDIER

Repressiedossier en dagboeken over onder-
meer het proces Meensel-Kiezegem (1945-
1962). (5)

BE ADVN AC1424 ARCHIEF FELIX BROOS

Werkingsarchief (1982-1996).

BE ADVN AC1425 ARCHIEF VLAAMS VER-
BOND VOOR GEPENSIONEERDEN (VVVG)
AFDELING WONDELGEM

Werkingsarchief met dossiers over de uitreiking van de trofee 'De Gulden Draak' (1994-2014).

BE ADVN AC1426 ARCHIEF 'DE DRAAK'

Documenten van het Verbond VOS afdeling Ieper en gouw West-Vlaanderen (1994-2002).

BE ADVN AC1427 ARCHIEF EMERIC DEMEY

Een collectie foto's van de Ward Hermanskring in De Klinge (1929), de Blauwvoetdagen in De Klinge (1933), het congres van de Vlaamse Volksbeweging in Antwerpen (1962) en de Marsen op Brussel (1961-1962).

BE ADVN AC1428 ARCHIEF WILFRIED MAES

Politiek archief van Jef Bogaert als voorzitter en persverantwoordelijke van de Volksunie afdeling Zedelgem, en als gemeenteraadslid in Zedelgem (1980-2000).

BE ADVN AC1430 ARCHIEF JEF BOGAERT

Knipselmappen over de politiek in Catalonië (2010-2020).

BE ADVN AC1431 ARCHIEF EDDY BONTE

Repressiedocumenten, tekeningen en schilderijen gemaakt in het schildersatelier van Kamp H in het interneringscentrum van Beverloo. Verder documenten van oud-oostfrontorganisaties Hertog Jan van Brabant en de Rebellenclub. (6)

BE ADVN AC1432 ARCHIEF FRANS VERGAUWEN

Collectie van 300 originele cartoons (1940-1944). (7)

BE ADVN AC1434 ARCHIEF BRÜSSELER ZEITUNG

Werkingsarchief (1983-2021).

BE ADVN AC1435 ARCHIEF ORDE VAN DEN PRINCE (OVDP) AFDELING ANTWERPEN-LAND VAN RYEN

Dossiers inzake Davidsfonds afdeling Wilrijk, het Komitee voor Gemeenschappelijke Amnestie-Aktie Antwerpen, het Aktiekomitee Geen Talentelling afdeling Antwerpen, het Vlaams Aktiekomitee Brussel en Taalgrens arrondissement Antwerpen en het Nationaal Komitee 5 november (1927-1992).

BE ADVN AC1436 ARCHIEF LODE ROBBROECKX

Documenten over Het Vlaamsche Volkstoneel (VVT) (1925-1931).

BE ADVN AC1438 ARCHIEF PROSPER THUYSBAERT

Dossier over de veroordeling van de firma wegens economische collaboratie tijdens WOII (1935-1975).

BE ADVN AC1440 ARCHIEF L&F VAN MENSEL NV

Werkingsarchief (1997-2025).

BE ADVN AC1441 ARCHIEF MARNIX-RING (MR) 'MAX WILDIERS'

Schildersatelier in het interneringskamp van Beverloo met onder meer Frans Vergauwen en Lei Tomsin.
[BE ADVN AC1432] (6)

Briefwisseling over het VU-tijdschrift *WIJ* en originele cartoons (1995-2000).

BE ADVN AC1442 ARCHIEF VLAAMS PERS-, RADIO- EN TELEVISIE-INSTITUUT (VPRTI)

Voornamebijk briefwisseling en documenten over Bert D'Haese zijn rechtshulp als advocaat (1906-1996).

BE ADVN AC1443 ARCHIEF BERT D'HAESE

Naoorlogse briefwisseling, documenten over de SM Volksverheffing en de publicaties van Hendrik Elias (1900-1999).

BE ADVN AC1444

ARCHIEF ERNEST VAN DEN BERGHE

Werkingsarchief van de werkgroep 'Wij houden van alle mensen die het Vlaams karakter van onze gemeente eerbiedigen', waaronder documenten rond de organisatie van De Gordel (1979-1985), met een collectie foto's en promotiemateriaal. (8)

BE ADVN AC1448
ARCHIEF ANDRÉ LERMINIAUX

Tekening van een zesdejaars leerling uit het lager onderwijs over de Vlaamse Rand (BE ADVN AC1448) (8)

Tekening van Winston Churchill die door de kaart van Italië wordt getrapt "Die Antwort Mussolinis an Churchill". [BE ADVN AC1434] (7)

Twee bundels met grotendeels originele cartoons (1904-1905).

BE ADVN AC1451 ARCHIEF ANVERS-ECHO

Werkingsarchief (1992-2013).

BE ADVN AC1452 ARCHIEF GALERIE MOLENSLOOT

Het ADVN ontving ook heel wat digitale overdrachten met archieven van onder meer van Vlaamse Volksbeweging, Cultuurlab Vlaanderen, Cultuursmakers, Nieuw-Vlaamse Alliantie, European Free Alliance youth, Coppieters Foundation, Orde van den Prince en Assemblée Nacional Catalana. [Rita Verelst]

STUDIENAMIDDAG PLAATS, VERLEDEN, IDENTITEIT 27 NOVEMBER 2026

Lokale geschiedschrijving en de verbeelding van Vlaanderen

Waarom gingen lokale historici in de 19de en 20ste eeuw op zoek naar het verleden van hun dorp, stad of streek? Welke verhalen kozen ze om vast te leggen, en hoe beïnvloedden die verhalen het beeld dat mensen van zichzelf en hun omgeving kregen? Ook de Vlaamse beweging zocht naar een identiteit die in het verleden was geworteld. Zo ontstond een wisselwerking tussen lokale geschiedschrijving en de Vlaamse beweging. Tijdens deze studienamiddag onderzoeken historici Kas Swerts, Johan Strobbe, Patty De Meester en Björn Rzoska de wisselwerking tussen plaats, verleden en identiteit. Vier thema's staan centraal: een kantelmoment, een prototype, een regio en een netwerk.

De studienamiddag is een organisatie van ADVN ism Histories, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas en Universiteit Antwerpen.

Praktisch

Vrijdag 27 november 2026
12u tot 17u

Universiteit Antwerpen,
Lange Sint-Annastraat 7
2000 Antwerpen

Meer info en inschrijven langs:
www.advn.be
Inschrijven kan tot 20 november 2026

NISE LEZING 2026

De gedaanteverwisselingen van de natie: Vlaanderen als repertoire

De nationale 'identiteit', die overall in Europa na 1800 focus wordt van politieke plaatsbepaling en van een politiek programma, krijgt gestalte dankzij een proces van culturele bewustwording. Daaraan leveren de kunsten en wetenschappen hun bijdrage, in onderlinge inspiratie: gedichten worden getoonzet, filologische tekstuutgaven worden populaire lectuur, een historische bronnenuitgave over een middeleeuwse veldslag

inspireert een historische roman en die roman inspireert standbeelden, herdenkingen, straatnamen, strips en films. Het eindresultaat is een multimediaal repertoire dat op zijn beurt schommelt tussen gemoeidelijke herkenbaarheid en felle propaganda. Joep Leerssen, die deze complexe dynamiek in kaart heeft gebracht in de *Encyclopedia of Romantic nationalism in Europe* (2022) en *Charismatic nations* (2026), zal langs

deze invalshoeken zijn licht laten schijnen over de casus Vlaanderen.

Joep Leerssen (Leiden 1955) is emeritus-hoogleraar aan de universiteiten van Maastricht en Amsterdam.

Praktisch

Donderdag 12 november - 19u
Nottebohmzaal
Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience
H. Conscienceplein 4, 2000 Antwerpen
Inschrijven langs:
publiekswerking@advn.be

WT | TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE VLAAMSE BEWEGING

Inhoud 2026/3

VOORWOORD

Bruno De Wever, *Vele gezichten van de Vlaamse beweging: de dichter René Verbeeck, de heilige Franciscus van Assisië en de socialist Hendrik Fayat*

BIJDRAGEN

Stefan Van den Bossche, *Peripetieën rond Uitgeverij Steenlandt. II. René Verbeeck en diens literaire weefsel tussen hamer en aambeeld*

Kevin Absillis, *Geef ons een vaderland om te beminnen. Franciscus als patroonheilige van het activisme*

RUBRIEK ERFGOED

Nico Van Campenhout, *Hendrik Fayat en Alveringem*

NIEUWE UITGAVEN

WT verschijnt digitaal en is gratis online raadpleegbaar.

Indien u een papieren exemplaar wenst, kan u een jaarabonnement nemen.

Alle info langs: www.wt.be

DIT WAS MUSEUMNACHT IN HET ADVN

ROMANTISCHE, REBELSE JEUGD

Jeugd houdt ook revolte in. Revolte tegen de heersende tijdsgeest, revolte tegen de 'instellingen' of overgeleverde waarden en normen. Individueel of in groep. Een voorbeeld van dit laatste was in eigen land het Joe English Gilde. Robbe Devriese wijdt er in dit nummer een uitvoerig stuk aan. De zinsnede die het wezen van het Gilde blootlegt, luidt dat ze *"beïnvloed [was] door de Duitse 'Jugendbewegung' en met name de 'Wandervogel'"*.

De Wandervogel als aanzet van de Duitse jeugdbeweging heeft haast een mythische bijklank gekregen. De geregistreerde vereniging – want dat was ze naar geldend recht sinds haar oprichting op 4 november 1901 in Steglitz (Berlijn) – had als doel het organiseren van wandeltochten van scholieren (*Schüler*) en studenten in de vrije natuur. Net zoals het Joe English Gilde *"een terugkeer naar de natuur als alternatief voor de industriële samenleving [bepleitte]"*, liet Wandervogel zich inspireren door de idealen van de romantiek. De Duitse industrie draaide in die jaren op volle toeren. *'Schülerfahrten'* of wandeltochten waren dan ook een middel om los te komen van het korset waarin school en maatschappij de jonge mensen hadden ingesnoerd. Ze drukten verbondenheid met de natuur en een herbezinning op de volkscultuur uit.

Het was ook de tijd van de *'Lebensphilosophie'* waarbij *'Leben'* in de woorden van de filosoof en literatuurwetenschapper Rüdiger Safranski als 'strijdparool' fungeerde tegen het rationalisme en het materialisme van het *'Deutsches Reich'*. *'Leben'* stond ook voor 'creativiteit, een oceaan aan mogelijkheden', was 'opbreken naar verre oevers'. Het 'materialisme' was de ingesteldheid van de burgerij, die – het moet gezegd – daarmee van Duitsland een industriële en technologische grootmacht had gemaakt. Daartegen revolteerden dus jonge mensen, en vooral zij die het zich als kinderen van diezelfde bourgeoisie konden veroorloven.

De droom van een nieuwe, romantisch geïnspireerde samenleving uitte zich ook op de bijeenkomst die de *'Freideutsche Jugendbewegung'* op 11 en 12 oktober 1913 organiseerde op de berg Hoher Meißner bij Kassel. 'Wandervogel' liet haar leden de deelname toe, ook al distantieerde ze er zich als politiek neutrale vereniging van. Terwijl het keizerlijke Duitsland op hetzelfde ogenblik met veel bombast

de 100ste verjaardag vierde van de *'Völkerschlacht'*, de overwinning op Napoleon bij Leipzig, zwoeren jonge studenten op de eerste *'Freideutscher Jugendtag'* plechtig: *"De Vrije Duitse Jeugd wil naar eigen keuze, in eigen verantwoording, met innerlijke waarachtigheid haar leven vormgeven"*.

Diezelfde romantische geest bezielde ook het Joe English Gilde. Maar hier was nog een aspect bijgekomen. De oprichting ervan voltrok zich in een tijdsgewricht waarin totalitaire ideologieën als communisme en fascisme opgeld maakten. Ze dienden zich als antwoord aan op de Eerste Wereldoorlog die de oude burgerlijke orde met al haar zekerheden had begraven in de loopgraven en op de slagvelden. De tweespalt tussen links en rechts zou het Gilde uiteindelijk verscheuren. Ook de Wandervogel werd in de jaren 1920 verdrongen door de *'Bündische Jugend'* die meer politiek geëngageerd was in Duits-nationalistische zin. Het ging niet enkel meer om reizen, maar nog meer om de afwijzing van de bestaande staatsstructuren. Uiteindelijk zouden Wandervogel, *'die Bündischen'* en partijgebonden jeugdbewegingen in het Derde Rijk verboden of opgeslokt worden door de Hitlerjeugd.

Dirk Rochtus | voorzitter van het ADVN

(1) R. Safranski, *Romantik. Eine deutsche Affäre*, München, 2007, p. 300.

Rüdiger Safranski, 2013. [Wikimedia Commons]

ADV N

ARCHIEF VOOR NATIONALE BEWEGINGEN

ADV N steunen?

Elke bijdrage, groot of klein, is welkom en kan u overschrijven naar **BE14 4198 0595 9183**.

Giften vanaf 40 euro zijn fiscaal aftrekbaar, mits aanmelding op www.advn.be/gift.

Zoekt u een veilige en duurzame toekomst voor uw papieren of digitaal archief? Contacteer ons op www.advn.be/contact.